

הפשיטו אותנו וגילו שהיינו עקוצים מכף רגל ועד קדקוד בעקיצות פשפשים. התברר שבפרנקפורט כמות הפשפשים התחרתה במספר הכוכבים של המלון ("ה-Zeil תמיד נחשב כמפושפש" הייתה הערת אמי לציון הרחוב הראשי בפרנקפורט, בו נמצא המלון. כשטיילתי לי להנאתי בפעם האחרונה ב-Zeil המהודר של היום, כעבור 50 שנה, עוד צלצל המשפט באוזני). המסע היה נראה לנו אין סופי. בפרייבורג עברנו לרכבת עם מסילה צרה שקראו לה - Hllentalbahn רכבת גיא הינוס, שעברה בגשרים גבוהים מעל תהום, חצתה מנהרות שחורות ואפלות, והמשיכה עם הרבה סיבובים חדים, עד למקום ושמו טיטיזה, Tittisee, סמוך לאגם הגדול. ומשם הקטע האחרון לסט. בליין באוטובוס בכביש צר, הדומה לדרך לצפת שלפני קום המדינה. סט. בליין מקום מרגוע ידוע שם, עם מנזר גדול וכנסיה מתקופת הרנסנס. ועל גבעה, כיאה להר קסמיים, הסנטוריום.

אנחנו עם המטפלת שוכנו בפנסיון ואמא עלתה לסנטוריום. למחרת גם אנחנו נצטוונו להופיע שם לשיקוף. הפרופסור הגדול קיבל אותנו בחדר הרנטגן שלו, דומה בלבשו יותר לנפח מאשר לרופא, עם סינר עור ארוך וכפפות עד למרפקים, ומשקפיים של רתך. הבדיקה נעשתה רק על מנת לוודא שלא נדבקנו. עם זאת, שאל הפרופסור את אמי, האם נטרפה עליה דעתה, לסחוב ילדים בדיוק אל תוך מוקד ההדבקה. היא התחייבה לסלק אותנו מיד וללא התחשבות בסגולותיה החבויות של הדוויג.

מה שקרה אחר כך מטושטש בזיכרוני; עוד נסיעה אין סופית, הפעם בקרון השינה של רכבת האקפרס לברלין, שם קיבל אותנו אבא שהעביר אותנו ישר לרכבת אקספרס אחרת, לקולברג, על שפת הים הבלטי, מקום מרגוע, בו היינו כבר בשנים קודמות (מצאתי צילום מקולברג משנת 1918). התמקמנו שם בחדר שכור. איך אכלנו איני זוכר. הדוויג, כנראה, לא הצמיחה שערות שיבה בגללנו, אלא דאגה לכיף האישי שלה עד כמה שיכלה. כמדומני שבעלת הדירה העירה משהו על כך הביתה; כי יום אחד הופיעה אחת האחיות הצעירות של אבא, שהיו עוד רווקות, לתפוש פיקוד. שפת הים דאז לא היה שונה הרבה מהיום: שחקנו בחול עם כף ודלי, לא רחצנו הרבה, המים שם מאוד קרים גם בקיץ (לפחות בהשוואה לישראל). הלכנו לבית קפה לאכול קצפת - זה עתה הוסרו ההגבלות על עיבוד תוצרת חלב. הייתה תזמורת עם סקסופון וכלי הקשה, ג'ז אמריקאי התחיל להופיע בגרמניה.

זמן מה אחרי שחזרנו לווריצן חזרה גם אמא מהיער השחור, בריאה ושלמה. הדוויג לאוט פוטר, ולזמן מה התחלפו אצלנו המטפלות, בזו אחר זו. בחורף 1921/2, אחת האחיות של אמא בברסלאו המליצה על שתי עובדות בגיל העשרים, מסיבת ברסלאו, שחיפשו עבודה במשק בית ורצו להישאר ביחד, אחת כמטפלת והשנייה כטבחית ועוזרת בית. למיטב ידיעתי סוכם איתן בכתב, ע"פ המלצת אותה אחות, וציפו לבואן בחודש ינואר או פברואר. ביום המיוחל צלצל הטלפון בערב: הן הגיעו לפרנקפורט שעל האודר, כשני שלישי הדרך מברסלאו אלינו, ונשארו תקועות שם, משום שסופות שלג שיתקו את רשת הרכבות באזור. אני עוד זוכר שאבא התקשר מיד לטקסי מקומי (התקשר לטקסי - ז.א. ליחיד, זה מה שהיה). כעבור זמן קצר הטקסי הגיעו; מלאוהו פרוות, שמיכות ובקבוקי חימום: מכונית זו הייתה מדגם של תחילת שנות העשרים, פתוחה, עם גג ברזנט מתקפל כמו מרכבה. האוטו יצאה לדרך בשלג ובקרח עם איחולים לחזרה בשלום. אותנו השכיבו לישון, אבל לא שכחתי עד היום שהתעוררנו בהתרגשות כשהמכונית הגיעה אחרי חצות, והביאה איתה את שתי הבחורות, ליסבת גרוכול וגטרוד ברנאיש, שלימים הייתה קיק, שקשרה את גורלה לגורלנו עד ליומנו האחרון על אדמת גרמניה. הקשר בינינו לא נותק בעצם אף פעם. הוא התחדש אחרי המלחמה, ולא נותק עוד עד מותה בסוף שנות הששים.

אולי כאן המקום להערות מספר באשר לנושא של העסקת עובדים במשק בית. במשך דורות היה מקובל להעסיק עוזרות במשק הבית של שכבות שיכלו להרשות לעצמן זאת. היו לעובדות אלו דרגות: אצל ילדים מינקת או מטפלת, בהתאם לגילם. במשק הבית מנקה, טבחית או מנהלת בית - הכל לפי הצורך ולא פחות בהתאם לסטאטוס המעסיקים. מאמצע המאה התשע-עשרה העסיקה משפחה מהמעמד הבינוני לפחות שתיים או שלוש עובדות, למטבח ולניקיון ולילדים. מה גם, שכבר בתחילת המאה העשרים נשים רבות עבדו בעסק בעליהן או היו עצמאיות ולא התפנו למשק הבית שלהן. מוצאה של עוזרות הבית היה בדרך כלל מאזורים כפריים או עיירות, שמצבן הכלכלי ירוד.